AVİM Yorum • No: 2023 / 47 • Kasım 2023

'GERÇEK' VE 'SAHTE' YER DEĞİŞTİRİYOR: KARABAĞLI ERMENİLER'İ ÇAĞIRAN ERMENİSTAN'DAN SERT U-DÖNÜŞÜ

Hazel ÇAĞAN ELBİR

Analist

Azerbaycanın 19 Eylül tarihinde gerçekleştirdiği askeri bir operasyon sonucunda Karabağ üzerinde tam hâkimiyet elde edilmiş ve Karabağ Ermenilerinin yaklaşık 30 yıl süren ayrılıkçılığına son verilmiştir. Karabağdaki sözde devlet kendini feshedeceğini açıklamış, Azerbaycan ise Karabağ Ermenilerine Azerbaycan vatandaşı olarak kalmaları çağrısında bulunmuştur. Azerbaycanın bölgedeki egemenlik süreci kapsamında bir hükümet programını yürürlüğe konulmuş, bölgeye ivedi bir şekilde yardım gönderilmeye ve altyapı çalışmalarına başlanmıştır. Buna rağmen, Ermeni kaynaklar ve uluslararası haber ajansları 120.000[1] Karabağ Ermenisinin (Bazı kaynaklarda 100.000, bazılarında daha da az olarak ifade edilmektedir[2].) tamamının güvenliklerinden endişe ederek Ermenistana kaçtığını belirtmektedir[3]. Yaklaşık bir ay önce yayınlanmış bir The Guardian makalesine göre ise Karabağda yaşamını sürdüren 120.000 Karabağ Ermenisinin 100,500den fazlasının Ermenistana geçtiği belirtilmiştir[4]. Görüldüğü gibi sayılar arasında farklılar göze çarpmaktadır. Dünyanın önde gelen yayın kuruluşları arasında da kafa karışıklığı söz konusudur. Çoğunlukla ifade edilen sayı ise Ermenistan resmi söylemi ile uyum içinde, 100.000 civarıdır.

Azerbaycan ve Ermenistan arasında imzalanması beklenen barış anlaşmasının önündeki - büyük olmasa da - pürüzlerden biri de bahsi geçen bu sayıdır. 100.000 olduğu ifade edilen sayı yerlerinden ayrılan ve statüleri tartışmalı olan insanlardır. En büyük sorun, Ermenistana giden Karabağ Ermenilerinin vatandaşlıkları konusudur. Karabağ Ermenileri, Ermenistan pasaportu sahibi olmalarına rağmen Ermenistan vatandaşı sayılmamaktadır. Ancak Karabağ Ermenileri, Ermenistan Cumhuriyeti pasaportuna sahip oldukları için zaten Ermenistan vatandaşı oldukları anlayışındadır[5]. Ermenistan hükümeti Karabağ Ermenilerine mülteci statüsü ve talep etmeleri halinde Ermenistan vatandaşlığı vereceğini açıklamıştır. 2 Kasım tarihinde, Ermenistan Başbakanı Nikol Paşinyan, kabine toplantısında yaptığı konuşmada, çok sayıda Karabağ Ermenisinin Ermenistan vatandaşlığı için başvuruda bulunduğunu belirtmiştir. Paşinyan, Bizim görevimiz bu konuda mümkün olduğunca hızlı bir şekilde organize olmaktır. Amacımız -eğer Dağlık Karabağa dönmek için alternatif bir olanakları yoksa- hepsinin Ermenistanda kalması, Ermenistanda yaşaması ve çalışmasıdır, demiştir. Ermenistan hükümeti geçen haftaki oturumda Karabağ Ermenilerine geçici koruma ya da mülteci statüsü verilmesi yönünde bir karar almış ve talep etmeleri halinde Ermenistan vatandaşlığı vaat etmiştir[6].

Vatandaşlık vadeden yeni yasa, tam bir Ermenistan vatandaşı olmak için başvurmalarına ve siyasi haklar ile devlet emekli maaşı gibi sosyal haklar kazanmalarına izin vermektedir. Ancak bu başvuruyu yapanlar, mülteci olarak kayıtlı olanlara sağlanan sosyal yardımlardan yararlanamaz hale gelecektir[7]. Ermenistanın da taraf olduğu 1951 tarihli BM Mülteci Sözleşmesi uyarınca, Ermenistanda mülteci olarak tanınan herkes, diğer tüm taraf ülkelerde de bu şekilde kabul edilecektir.

Ermenistan Adalet Bakanı Danışmanı Artyom Sujyan, mülteci statüsü sahiplerinin diğer ülkelerde belirli avantajlara ve daha güçlü güvencelere sahip olduklarını ve sığındıkları ülkelerden sınır dışı edilemeyeceklerini söylemiştir. Bu ifadelerle, Karabağlı Ermenilere, açıkça Ermenistan vatandaşı olmaktansa mülteci statüsünde kalın, daha fazla ayrıcalıktan faydalanırsınız. denilmektedir.

Bu arada, Lilith Shahverdyanın kaleme aldığı makalede belirtildiğine göre, Ermenistan hükümeti, aralarında çocukların da olduğu Karabağlı Ermenilere bir defaya mahsus olmak üzere 100,000 dram (250 $) ve kira bedelleri ile kamu hizmetlerini karşılamak üzere 50,000 dram (yaklaşık 125 $) mali yardım tahsis etmiştir. Kasım ve Aralık ayları için ise tüm mültecilere aylık 40,000 dram (100$) ek ödeme yapılmasını öngören ayrı bir program onaylanmıştır.

Bu konuya ilişkin olarak, 31 Ekim 2023 tarihinde, Avrupa Komisyonu Komşuluk ve Genişleme Müzakereleri Genel Müdürlüğü bir makale yayınlamıştır. Bu makaleye göre, Avrupa Komisyonu, Karabağdan ayrılan Karabağ Ermenilerine yönelik insani yardımı 1,7 milyon Avro daha artırmış, buna göre AB, 2023 yılında toplam insani yardım fonunu 12 milyon Avronun üzerine çıkaracağını açıklamıştır[8]. Avrupa Komisyonu, yayınlanan makalede, bu fonla, nakdi yardım, barınma, gıda güvenliği ve geçim kaynakları yardımı, koruma ve sağlık imkanları sağlayarak yerinden edilmiş insanlara yönelik mevcut insani yardım müdahalesini daha da güçlendirmeyi amaçladığını ifade etmiştir. Komisyonun Kriz Yönetiminden sorumlu üyesi Janez Lenarčič, Karabağ Ermenilerinin unutulmayacağını, kış yaklaşırken Ermenistanda yerlerinden edilen insanların ilave zorluklarla karşı karşıya kalacağını söylemiştir. Lenarčič, ABnin kışa hazırlıklı olmak için insani yardım fonlarını artırmakta olduğunu, yardıma muhtaç insanlara destek vermek üzere sahadaki insani yardım ortaklarıyla birlikte çalışmaya devam edeceklerini belirtmiştir.

Avrupa Komisyonunun bu makalesi bölgesel barış ve istikrara hizmet ediyor gibi görünse de, her zaman olduğu gibi taraflı bir şekilde kaleme alınmıştır. Makalede dikkat çeken iki unsur vardır. Biri Azerbaycan Cumhurbaşkanı ilham Aliyevin Karabağ Ermenileri için yaptığı çağrının göz ardı edilmesi, diğeri ise Avrupa Komisyonunun insanlığa karşı suç iddialarını destekler nitelikte yapılan açıklamalardır. Bölgedeki barış ve istikrarın sağlanabilmesi için bölgeyi tarafsız olarak ele almak, bölgedeki devlet başkanlarının açıklamalarını göz önünde bulundurmak gerekmektedir. Karabağ Ermenileri bugün Ermenistan pasaportu hamili oldukları halde Ermenistan vatandaşı olmayan, sosyal yardım olanakları bizzat Ermenistan tarafından kesilen insanlardır. Karabağ Ermenilerinin pasaportlarında 070 özel kodu yer almakta ve Ermenistan vatandaşlarının sahip olduğu siyasi haklardan yararlanamamaktadırlar. Kesilen yardımların maliyeti Komisyonun önerdiği fonun iki katının çok üzerindedir. Öte yandan, Ermenistan, mülteci statüsünü

parlatıp, Karabağlı Ermenileri bu statüye razı etmeye çalışmaktadır.

Ermenistan Başbakanı Paşinyan, Karabağdaki Ermenilere Ermenistan pasaportu verilmesinin Ermeni vatandaşı oldukları anlamına gelmediğini, bahsi geçen insanların mülteci olduğunu söylemesinin bir amacı vardır. Bu söylemin arkasındaki düşünce, Karabağ Ermenilerinin hepsinin geri dönmesi, onların Azerbaycan vatandaşı olmalarıdır.

Ermenistan daha da ileri gitmiştir. Ermenistan, Karabağda yaşayan Ermenilere maaşlarını, emeklilik haklarını, sosyal haklarını Ermenistan bütçesinden verirken bu durumu durdurmuştur. Bu da toplamda ayda 30 milyon dolara denk gelmektedir. Ermenistan bunu da kesmiştir. Bu konuda ses getiren protestolar yapılmaktadır. Bu gelişme üzerine ABD Kongre Üyesi Frank Pallone, Eylül ayında 2023 Azerbaycan Saldırganlığına Karşı Ermenileri Destekleme Yasasına (H.R. 5683) bir yasa teklifi sunmuştur. Yasa teklifine ek olarak, ayrıca 30 milyon dolar insani yardım, ABD Dışişleri Bakanlığının yabancı askeri finansman programı aracılığıyla Ermenistana 10 milyon dolar yardım, 2024-2026 mali yılları arasında Ermenistan enerji sektörüne yıllık 650 milyon dolar yardım ve bilim ve teknoloji alanında ABD-Ermenistan işbirliğini teşvik etmek üzere 2024-2028 mali yılları arasında 50 milyon dolar yardım içermektedir[9].

Ayrıca Pallone, Karabağ Ermenilerinin içinde bulundukları vahim durum göz önüne alındığında, Kongre ve Biden Yönetimi mümkün olduğunca fazla insani destek sağlanması gerektiğini söylemiştir. Ermenistan hükümetinin vatanlarını terk etmek zorunda kalan 100,000den fazla mülteci için 1 milyar dolarlık acil barınma ihtiyacı olduğunu tespit ettiğini ifade etmiş, buna ek olarak Karabağlı Ermenilerin eğitim, sağlık, sosyal koruma ve diğer ihtiyaçlarının karşılanması için de yardıma ihtiyaçları olduğu ve bu yardımın en azından önümüzdeki iki yıl boyunca yıllık 360 milyon dolara mal olacağı tahmin edildiğini sözlerine eklemiştir[10].

ABD Kongre Üyesi Pallone, tek yanlı olmakla kalmamış, etnik temizlik[11], Karabağ halkına yönelik şiddetli askeri saldırı[12] gibi kara propaganda söylemlerinde de bulunmuştur. Burada, önce Karabağlı Ermenilere destek çıkacağını söyleyen, daha sonra bu sözünden vazgeçen bir Ermenistan vardır. Demokratik bir Ermenistan söylemi ile çelişen bu karar, Karabağlı Ermenileri zor bir duruma sokmuştur. Karabağlı Ermeniler geçim sıkıntısına girmişlerdir.

Bu durum açık bir şekilde Karabağlı Ermenilerin geldikleri yere geri dönmeye zorlanma hamlesi olarak da değerlendirilebilir. Hatırlanacağı gibi, Karabağdan Ermenistana giden Ermenilerin zorla göç ettirildikleri ve hatta soykırıma uğradıklarına dair iddialar ortaya atılmıştı. Görüyoruz ki hala bu ifadeleri kullanmaya devam etmektedirler. Oysa Azerbaycan Cumhurbaşkanı İlham Aliyev, kalan Karabağlı Ermenilere Azerbaycanlılar ile eşit anayasal haklara sahip olacaklarının taahhüdünü vermiş, uluslararası toplum nezdinde kendini bağlamıştı. Soykırıma uğradığı iddia edilen insanlara kapıları kapatmak, sosyal haklarına ilişkin sert kararlar almak durumu başka bir boyuta taşımaktadır. Soykırım ifadesi başlı başına yanlış bir ifadedir. Dahası bunu kanıtlayan hiçbir delil de bulunmamaktadır. Madem perişan durumda olan insanların varlığını iddia eden bir Ermenistan var, neden zorbalığa, zorunlu göçe hatta soykırıma uğradığı iddia edilen büyük bir grubu asıl zor durum içinde kendi bırakmaktadır? Soykırım, zorla göç ya da başka

zorbalıkların ispat edilemediği ortamda somut ve belgeli tek bir durum vardır; o da, Karabağdan gelen Ermenilerin zorla geri göç ettirilmeye çalışılması, mülteci statüsünün Ermenistan vatandaşlığından daha ayrıcalıklı olduğu iddiasının ortaya atılmasıdır. İşte bu durum belgeli bir şekilde uluslararası basında da yer almaktadır.

Karabağlı Ermenilerin zorla göç ettirildikleri hatta etnik temizliğe maruz kaldıkları iddia edilmiştir. Durumun gerçeği bu değildir. Cumhurbaşkanı Aliyev tam tersi, Azerbaycan vatandaşlığı vadetmiş, Karabağda kalmaları yönünde bir çağrı yapmıştır. Buna rağmen, ABD ve ABnin desteği ile durumu dramatik hale getirmek ve gelenler için de maddi yardım alabilmek için göçe teşvik edilenlerin sayıları da yüksek gösterilmiştir. Karabağdan Ermenistana dönüşleri teşvik eden Ermenistandır. Şimdi tam tersini yapıp zorla geri döndürmeye çalışmaktadır. Ermenistanın tutumu açıktır. Karabağ Ermenilerinin Karabağa geri dönmesi ve Karabağ konusunda başka planlar olduğu anlaşılmaktadır. Böylece oluşabilecek yeni durumlardan fayda sağlama düşüncesiyle hareket edilmektedir. Geri döndürme planındaki amaç, Karabağda iddia ettikleri hakları diri tutmaya çalışmaktır. Bu durum sıradan insanların sırtından insani duygulardan uzak, demografik bir oyun oynandığını göstermektedir.

*Fotoğraf: https://www.dailysabah.com/politics/azerbaijan-says-will-allow-un-experts-to-visit-karabakh/news

[1] Dağlık Karabağdan Ermenistana Göç Edenlerin Sayısı 100.000i aştı, bbc.com, *BBC Türkçe*, 28 Eylül 2023, https://www.bbc.com/turkce/articles/cd1drxl4ze8o#:~:text=Ermenistan%20hükümeti%2C%20Azerbaycan%27ın%20Dağlık,120%20bin%20civarında%20Ermeni%20yaşıyordu.

[2] Lilith Shahverdyan, Armenia to Offer Refugee Status to Displaced People of Karabakh, mirrorspectator.com, *The Armenian Mirror Spectator*, 2 Kasım 2023, https://mirrorspectator.com/2023/11/02/armenia-to-offer-refugee-status-to-displaced-people-of-karabakh/.

[3] Mehmet Oğuzhan TULUN, Karabağ Anlatısını Kontrol Etme Mücadelesi: Ermeni Sivillerin Güvenliğine Karşı Azerbaycan Devletinin Egemenliği, avim.org.tr, *AVİM*, 10 Ekim 2023, https://www.avim.org.tr/tr/Analiz/KARABAG-HAKKINDAKI-ANLATIYI-KONTROL-ETME-MUCADELESI-ERMENI-SIVILLERIN-GUVENLIGI-ILE-AZERBAYCAN-DEVLETLETININ-EGEMENLIGI-KARSI-KARSIYA.

[4] Pjotr Sauer, Its a ghost town: UN arrives in Nagorno-Karabakh to find ethnic Armenians have fled, theguardian.com, 2 Ekim 2023, *The Guardian*, https://www.theguardian.com/world/2023/oct/02/nagorno-karabakh-ghost-town-un-ethnic-armenians-azerbaijan#:~:text=Armenian%20authorities%20said%20that%20by,fled%20to%20Armenia%20from%20Artsakh

.

[5] Ani Avestisyan, Confusion Over the Legal Status of Karabakh Refugees, civilnet.am, 6 Kasım 2023, *Civilnet*, https://www.civilnet.am/en/news/755981/confusion-over-the-legal-status-of-karabakh-refugees/.

[6] Confusion Over the Legal Status of Karabakh Refugees, *Civilnet*.

[7] Shahverdyan, Armenia to Offer Refugee Status to Displaced People of Karabakh.

[8] EU boosts humanitarian aid to displaced Karabakh Armenians with almost □□□ million, european-enlargement-ec.europa.eu, 31 Ekim 2023, *European Commission*, https://neighbourhood-enlargement.ec.europa.eu/news/eu-boosts-humanitarian-aid-displaced-karabakh-armenians-almost-eu17-million-2023-10-31_en.

[9] Siranus Ghazanchyan, Rep. Pallone calls for US humanitarian support to Armenia, urges to examine relationships with Aliyev and Erdogan, armradio.am, 4 Kasım 2023, *Public Radio of Armenia*, https://en.armradio.am/2023/11/04/rep-pallone-calls-for-us-humanitarian-support-to-armenia-urges-to-examine-relationships-with-aliyev-and-erdogan/
.

[10] Siranus Ghazanchyan, Rep. Pallone calls for US humanitarian support to Armenia, urges to examine relationships with Aliyev and Erdogan.

[11] Siranus Ghazanchyan, Rep. Pallone calls for US humanitarian support to Armenia, urges to examine relationships with Aliyev and Erdogan.

[12] Siranus Ghazanchyan, Rep. Pallone calls for US humanitarian support to Armenia, urges to examine relationships with Aliyev and Erdogan.

Yazar Hakkında :

Hazel Çağan-Elbir AVİM'de analist olarak çalışmaktadır. Çağan-Elbir, Atılım Üniversitesi Politik Ekonomi bölümünde doktora çalışmalarına devam etmektedir.

Atıfta bulunmak için: ELBİR, Hazel ÇAĞAN. 2026. "'GERÇEK' VE 'SAHTE' YER DEĞİŞTİRİYOR: KARABAĞLI ERMENİLER'İ ÇAĞIRAN ERMENİSTAN'DAN SERT U-DÖNÜŞÜ." Avrasya İncelemeleri Merkezi (AVİM), Yorum No.2023 / 47. Kasım 08. Erişim Kasım 22, 2026. https://avim.org.tr/public/tr/Yorum/GERCEK-VE-SAHTE-YER-DEGISTIRIYOR-KARABAGLI-ERMENILER-I-CAGIRAN-ERMENISTAN-DAN-SERT-U-DONUSU

Süleyman Nazif Sok. No: 12/B Daire 3-4 06550 Çankaya-ANKARA / TÜRKİYE
Tel: +90 (312) 438 50 23-24 • **Fax**: +90 (312) 438 50 26
@avimorgtr
https://www.facebook.com/avrasyaincelemelerimerkezi
E-Posta: info@avim.org.tr
http://avim.org.tr

© 2009-2025 Avrasya İncelemeleri Merkezi (AVİM) Tüm Hakları Saklıdır